

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

8/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5/8 (4) - 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi

Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo‘limi psixologik xizmat boshlig‘i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po‘latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti;

SodiqovaShohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo‘tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro‘yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo‘yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

4-jild, 8-maxsus son (Oktyabr, 2024). - 240 bet.

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Maxmudov Bezzod Xamidovich</i> QORAXONIYLAR DAVLATINI XRONOLOGIK DAVRIGA OID FIKR-MULOHAZALAR	9-15
<i>Yakubov O'tkir Shermamatovich</i> SOVET HOKIMIYATINING O'ZBEKISTONDA JAMOALASHTIRISH SIYOSATI VA DEMOGRAFIK JARAYONLAR	16-20
<i>Ahmedova Dilafruz Xusan qizi</i> MAKTUUBLARDA Q'QON–XIVA XONLIKLARI MUHOSABATLARINING AKS ETIШИ (XIX ACP)	21-27
<i>Xudayberdiyev Utkir Toshmuradovich</i> SOVET HOKIMIYATI YILLARIDA SURXON VOHASI IQTISODIY HAYOTIDA TEMIR YO'LLARNING O'RNI	28-32
<i>Mo'minov Xusanboy Madaminjonovich, Bo'ronov Ismoiljon A'zamjon o'g'li</i> KITOBAT SAN'ATI	33-36

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Abdullaev Altinbek Yanqibaevich, Masharipov Ozod</i> QAYTA IShLASH KORXONALARIDA KOMPLEKS IShLAB CHIqARISh qISOBINING METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	37-51
---	-------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Rajabov Alisher Shavkatovich</i> MIRBOVO NAQSHBANDIY YASHAGAN DAVRDAGI IJTIMOIIY VA MA'NAVIIY MUHIT	52-55
<i>Saidkulov Nuriddin Akramkulovich</i> BARQARORLIK MASALALARI: MUAMMOLAR, TALQINLAR VA YECHIMLAR	56-60

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Dжалилова Сарварой Мехрожовна</i> ХАРАКТЕРНЫЕ ЧЕРТЫ СЕМАНТИКИ ЦВЕТА В ФРАЗЕОЛОГИИ УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКА	61-66
<i>Mirzakamolova Sadoqatxon Sayidaxmadovna,</i> SIYOSIIY NUTQDA SAMIMIYLIK	67-72
<i>Saidova Nodira Djahangirovna,</i> INGLIZ TILIDAGI YONG'IN XAVFSIZLIGIGA OID ATAMALARNI TASNIFLASH	73-77
<i>Sulaymonov Bobir</i> ZAMONAVIIY LUG'ATSHUNOSLIK YO'NALISHLARI VA TERMINOLOGIYASI	78-83
<i>Faxriddinova Dilfuza</i> TABRIK NUTQIIY AKTI HAQIDA	84-87

Xusainova Zebo Ikramovna
RUS, INGLIZ TILI MADANIYATINI TASHUVCHILARINING DIALOGIDA NUTQ ETIKETINING
PRAGMATIK VA KOMMUNIKATIV XUSUSIYATLARNING NAMOYON BO‘LISHI 88-94

Karimova Vasila Vahobovna
“GENDER” – UMUMILMIY VA LINGVISTIK KATEGORIYA 95-99

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Фазилов Фарход Маратович
АНАЛИЗ ВОПРОСОВ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ЛЕГАЛИЗАЦИИ
ПРЕСТУПНЫХ ДОХОДОВ В НЕКОТОРЫХ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ 100-112

Bobomurodov Farxod Boymurotovich
TEZKOR-QIDIRUV FAOLIYATIDA INSON HUQUQLARI, ERKINLIK LARI VA
QONUNIY MANFAATLARINI HUQUQIY TA’MINLASHNING RETROSPEKTIV
TAHLILI 113-123

Халиқулов Комолиддин Носирович
ХОРИЖИЙ ДАВЛАТ СУДЛАРИНИНГ ҚАРОРЛАРИНИ ТАН ОЛИШ ВА ИЖРО
ЭТИШДА ДАВЛАТ СУВЕРЕНИТЕТИ МАСАЛАЛАРИ 124-129

Салимова Диёрахон Бахтиёржон кизи
ЛИЦА, ОСУЩЕСТВЛЯЮЩИЕ ВОЗДУШНУЮ ПЕРЕВОЗКУ ПО ДОГОВОРУ
ВОЗДУШНОЙ ПЕРЕВОЗКИ 130-135

Очилов Шермат Рашидович
ТЕРРОРИЗМГА ҚАРШИ КУРАШДА ХАЛҚАРО-ҲУҚУҚИЙ МЕХАНИЗМЛАРИНИНГ
ЭВОЛЮЦИЯСИ ВА САМАРАДОРЛИГИ: ЗАМОНАВИЙ ЁНДАШУВЛАР ВА ИСТИҚБОЛЛАР
ТАҲЛИЛИ 136-149

Abdullayeva Nodira Odil qizi
OILAVIY (MAISHIY) ZO‘RAVONLIK DAN NIMOYALASH HUQUQINING
IJTIMOIY-HUQUQIY TUSHUNCHASI VA MANBALARI 150-156

Одилов Муҳаммадрашодхон
КОРРУПЦИЯВИЙ ЖИНОЯТЛАР ОБЪЕКТИ ҲАҚИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР 157-161

Ҳасанов Муҳриддин Ўроқбой ўғли
МЕҲНАТ ОРГАНЛАРИДА КОРРУПЦИЯГА ОИД ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРИНИ
БАРТАРАФ ҚИЛИШ БЎЙИЧА НОРМАТИВ-ҲУҚУҚИЙ ҲУЖЖАТЛАР ТАҲЛИЛИ 162-170

Rahmonov Jaloliddin
XXI ASRDA INVESTORLAR HUQUQLARINI NIMOYA QILISHNING RIVOJLANISHI:
DAVLAT SUVERENITETI VA INVESTORLAR MANFAATLARINI MUVOZANATLASH 171-176

Камилов Ойбек Хамиджонович
Глобальные тенденции студенческой мобильности в контексте теорий
миграционных исследований 177-182

Азизов Ниғмонжон Пардаевич, Абдуллаев Ғайратбек Ғайбуллаевич
МАНУ ҚОНУНЛАРИДА ЖИНОЯТ ВА ЖАЗО МАСАЛАЛАРИНИНГ
ИФОДАЛАНИШИ 183-187

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Абутова Зульфия Жадигеровна
ПРИМЕНЕНИЕ ПЛАТФОРМЫ КАНООТ! В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ:
ПЛЮСЫ И МИНУСЫ 188-195

<i>Ниязова Регина Рустамовна</i> ПОСТРОЕНИЕ УЧЕБНО-ТРЕНИРОВОЧНОГО ПРОЦЕССА ТРИАТЛОНИСТОВ НА ЭТАПЕ СПОРТИВНОГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ В ГОДИЧНОМ ЦИКЛЕ ПОДГОТОВКИ	196-202
<i>Jabborova Dilafró'z Ismatullo qizi</i> RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING ESP TALABALARI YOZUV KO'NIKMLARINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIRI	203-206
<i>Tursunov Adizjon Nurali o'g'li</i> BO'LAJAK FIZIKA O'QITUVCHILARINING METODIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH DARAJALARI VA BAHOLASH MEZONLARI	207-212
<i>Naimova Durdona Soxibovna</i> YANGI O'ZBEKISTONDA KO'ZI OJIZ VA ZAIF KO'RUVCHI BOLALAR TA'LIM TIZIMI	213-217
<i>Hamroyeva Sevara Nasriddinovna, Izbosarov Baxriddin Faxriddinovich</i> "BO'LAJAK FIZIKA O'QITUVCHILARINI STEM TA'LIMI DASTURI ORQALI O'QITISHDA EKSPERIMENT VA NAZARIY ASOSLARDAN FOYDALANIB O'QITISH METODIKASI" (MOLEKULALARNI TEZLIKLAR BO'YICHA TAQSIMOTI) MAVZUSI MISOLIDA)	218-222
<i>Shotemirov Sanjar Xolmo'min o'g'li</i> SHAXS NUTQIY FAOLIYATINING PEDAGOGIK VA METODOLOGIK TAHLILI	223-227
<i>Мустафоева Дурдона Асиловна</i> ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СПЕЦИАЛИСТОВ НА ОСНОВЕ КЛАСТЕРНОГО ПОДХОДА	228-234
<i>Xoliqova Nargiza Abduvaliyevna</i> TALABALARNING TEXNIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH ASOSLARI	235-239

Received: 10 October 2024
Accepted: 15 October 2024
Published: 25 October 2024

Article / Original Paper

SOME CONSIDERATIONS ABOUT THE OBJECT OF CORRUPTION CRIMES

Odilov Muhammadrashodxon,

PhD researcher of the Law Enforcement Academy

E-mail: rashodxon@mail.ru

Abstract. The article analyzes the concepts of corruption, corruption offense, object of corruption crimes from a scientific point of view, considers public relations, interests, factors protected as an object of corruption offenses, and also analyzes scientific conclusions and views regarding the types of corruption offenses in various fields, general and direct objects of corruption offenses.

Keywords: corruption, corruption offense, crime, bribery, main and direct, additional object, subject.

КОРРУПЦИЯВИЙ ЖИНОЯТЛАР ОБЪЕКТИ ҲАҚИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР

Одиллов Муҳаммадрашодхон,

Ҳуқуқни муҳофаза қилиш Академияси мустақил изланувчиси

Аннотация. Мақолада коррупция, коррупциявий ҳуқуқбузарлик, коррупциявий жиноятлар объекти тушунчалари илмий жиҳатдан таҳлил қилинган, коррупциявий ҳуқуқбузарликларнинг объекти сифатида қўриқланадиган ижтимоий муносабатлар, манфаатлар, омиллар кўриб чиқилган, шунингдек коррупциявий ҳуқуқбузарликларнинг турли жабҳаларда содир этилишига оид, умумий ва бевосита объектлар турларига оид илмий хулосалар ва қарашлар таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: коррупция, коррупциявий ҳуқуқбузарлик, жиноят, порахўрлик, асосий ва бевосита, қўшимча объект, предмет.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI8Y2024N22>

Миллий жиноят қонунчилигимизда коррупциявий жиноятлар учун жавобгарлик назарда тутилган моддалар Жиноят кодексининг ягона бобига жамланмаган. Коррупциявий жиноятларнинг аксарияти Жиноят кодексининг 15-бобида (“Бошқарув тартибига қарши жиноятлар”) ва айримлари 10-боб (“Ўзгалар мулкани талон-торож қилиш”), 17-боб (“Жамоат хавфсизлигига қарши жиноятлар”) ҳамда 24-боб (“Ҳарбий мансабдорлик жиноятлари”)да ўз аксини топган. Қонун чиқарувчи томонидан коррупциявий жиноятлар турли бобларда жиноят-ҳуқуқий муҳофаза қилишнинг мустақил объектлари сифатида кўрсатилган.

Коррупциявий жиноятлар учун жавобгарлик институтини такомиллаштириш масалаларига оид илмий изланишлар Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги мамлакатлари олимлари, жумладан А.А.Бородина, А.П.Коваленко, С.В.Чубраков, В.Ф.Ширяев, И.А. Подройкина, Е.С.Киселева, В.Н. Орлов ва бошқалар томонидан ҳам олиб борилган.

ЎзР ЖК Махсус қисми нормаларини таҳлил қилиб, шуни таъкидлаш мумкинки, унда коррупция хусусиятига эга жиноятлар учун бир қатор моддаларда жавобгарлик белгиланган. БМТнинг Коррупцияга қарши конвенцияси талабларига мувофиқ Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексида жавобгарлик белгиланган қуйидаги ижтимоий хавfli қилмишлар коррупциявий жиноятлар ҳисобланади:

- 1) ЖК 167-модда. Ўзлаштириш ёки растрата йўли билан талон-торож қилиш;
- 2) ЖК 171-модда. Жиноий йўл билан топилган мулкни олиш ёки ўтказиш;
- 3) ЖК 184¹-модда. Бюджет интизомини бузиш;
- 4) ЖК 205-модда. Ҳокимият ёки мансаб ваколатини суистеъмол қилиш;
- 5) ЖК 206-модда. Ҳокимият ёки мансаб ваколати доира-сидан четга чиқиш;
- 6) ЖК 208-модда. Ҳокимият ҳаракатсизлиги;
- 7) ЖК 210-модда. Пора олиш;
- 8) ЖК 211-модда. Пора бериш;
- 9) ЖК 212-модда. Пора олиш-беришда воситачилик қилиш;
- 10) ЖК 213-модда. Хизматчини пора эвазига оғдириш;
- 11) ЖК 214-модда. Товламачилик йўли билан ҳақ беришни талаб қилиш;
- 12) ЖК 235-модда. Қийноққа солиш ва бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки кадр-қимматни камситувчи муомала ҳамда жазо турларини қўллаш;
- 13) ЖК 236-модда. Тергов қилишга ёки суд ишларини ҳал этишга аралашиш;
- 14) ЖК 238-модда. Ёлғон гувоҳлик бериш (2-қисми);
- 15) ЖК 243-модда. Жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштириш;
- 16) ЖК 301-модда. Ҳокимиятни суистеъмол қилиш, ҳокимият ваколатидан ташқарига чиқиш ёки ҳокимият ҳаракатсизлиги.

И.И.Карпецнинг фикрига кўра, жаҳондаги қонунларнинг бирортасида коррупция тушунчаси жиноят таркиби сифатида тилга олинмайди, зеро у жиноят таркибини ташкил этмайди, балки жиноятчилик каби, бошқа кўпгина ижтимоий ҳодисалар каби ижтимоий ҳодисадир [1; 13-15-б.]. Бошқа бир гуруҳ олимлар коррупциявий жиноятлар объекти сифатида давлат хизматининг обрўсини, унга нисбатан халқнинг ишончи ва ҳурматини, давлат аппаратининг қонуний фаолиятини таъминловчи ижтимоий муносабатларни кўрсатишади [2; 89-б.].

В.Е.Мельникова коррупциявий жиноятларнинг объекти сифатида “давлат ва жамоат аппарати тартибга солувчи ижтимоий муносабатлар” [3; 6-б.]ни кўрсатади. А.Х.Саттаров эса, давлат ёки жамоат аппарати фаолиятини ташкил этувчи ва жамият талабларига мос келувчи бир тоифали ижтимоий муносабатлар гуруҳи тушунилади [4; 10-б.], дейди.

Коррупциявий жиноятларнинг объекти ҳақида фикрларни бир қатор хорижий ҳуқуқшунос-олимларнинг асарларида кўришимиз мумкин. Жумладан, А.Н.Агыбаев бундай турдаги жиноятларнинг объекти “давлат аппаратининг тўғри фаолият юритиши” эканлигини таъкидлайди [5;17-б.]. В.Е.Мельникованинг фикрича эса, “давлат ва жамоат аппарати тартибга солувчи ижтимоий муносабатлар” коррупциявий жиноятларнинг объекти бўлиб хизмат қилади [3; 6-б.]. Бошқа бир гуруҳ олимлар коррупциявий жиноятлар объекти сифатида “давлат хизматининг обрўсини, унга нисбатан халқнинг ишончи ва ҳурматини, давлат аппаратининг қонуний фаолиятини таъминловчи ижтимоий муносабатлар”ни кўрсатишади [2; 89-б.].

М.Х.Рустамбоевнинг наздида коррупциявий жиноятларда асосий бевосита объекти давлат ҳокимияти, бошқарув ва маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органларининг нормал фаолият кўрсатишини таъминлайдиган ижтимоий муносабатлар ҳисобланади. Кўшимча бевосита объект сифатида фуқароларнинг қонуний ҳуқуқ ва манфаатларини таъминлашга қаратилган ижтимоий муносабатлар ҳисобланади. Объектив томондан жиноят ҳокимият ёки мансаб ваколатини суиистеъмол қилиш, яъни мансабдор шахснинг ўз мансаб ваколатидан турли ниятларда фойдаланиши натижасида фуқароларнинг ҳуқуқлари ёки қонун билан кўриқланадиган манфаатларига ёхуд давлат ёки жамоат манфаатларига кўп миқдорда зарар ёхуд жиддий зиён етказилишида ифодаланади [6; 140-б.].

Демак, бугунги кунда коррупциявий жиноят, коррупцияга оид жиноят, коррупцион жиноят тушунчалари қўлланилишига қарамай, мазмунан улар фарқланмайди. Фикримизча, ушбу тоифадаги жиноятларнинг бошқа турдаги жиноятлардан фарқловчи белгиси бу тажовуз объекти, мотиви ҳамда мансаб ваколатидан фойдаланилишидир.

Жиноий қилмишнинг моҳияти ҳақидаги кўплаб ғояларга асосланиб, таҳлил қилинаётган ҳолатда жиноят ҳуқуқи учун асос бўлиб “оммавий ҳуқуқбузарлик” тушунчасидан, шунингдек, ундан келиб чиқадиган “зарар” тушунчасидан бошлаш керак, деб тахмин қилиш мумкин, чунки зарар тушунчаси қайсидир маънода биринчисининг маъносини кенгайтиради, ушбу тоифа жиноятларнинг моҳиятига ўзига хос жиноят-ҳуқуқий хусусиятларни киритади.

Таъкидлаш жоизки, зарарнинг жиноий-ҳуқуқий табиати жамият тараққиёти учун муҳим бўлган ижтимоий қадриятларга тажовузидир. Шу билан бирга, коррупциявий жиноятларнинг нафақат зарарининг табиати, балки унинг бошқа ижтимоий ва ҳуқуқий ҳодисалар билан алоқасини аниқлаш жоиз, бу эса маълум бир қийинчилик туғдиради. Асосий масала шундаки, бу ҳолатда жиноят қонуни айнан нимани ҳимоя қилишини аниқлаш керак.

Қонун чиқарувчи айбдор шахснинг ўзини ижтимоий хавfli деб ҳисоблайди, яъни муайян ҳаракатларни бажариш учун моддий неъматларни олган шахс томонидан жуда номақбул ҳаракат қилинганлиги эътироф этилади.

Коррупционер мансабдор шахс қонунга хилоф равишда қўлга киритилган қадриятлардан фойдаланиб, уларга оддийгина эгалик қилибгина қолмай, балки ўзи таркибий қисми бўлган тизимга объектив равишда зарар етказиши [7; 55-б.].

Г.К. Мишин [8; 22-б.], жиноят ҳуқуқи аспектидаги коррупцияни ҳисобга олган ҳолда, жиноят ҳуқуқида нормалар ҳуқуқбузарликнинг умумий тушунчасини белгиловчи икки томонлама рол ўйнайди ва ҳуқуқбузарлик учун жавобгарликни назарда тутувчи махсус қоида мавжуд бўлмаган ҳолларда захира бўлиб хизмат қилади, деб ҳақли равишда ҳисоблайди.

Анъанага кўра, жиноий ҳуқуқбузарлик натижасида етказилган зарарнинг ҳар томонлама тавсифи жиноят объекти доирасида кўриб чиқилади. Демак, биз коррупциявий жиноятлар объектини аниқлашимиз учун нафақат жиноят-ҳуқуқий тақиқнинг заруратини, балки кўп жиҳатдан жиноят-ҳуқуқий ҳимоянинг кўлами ва чегараларини асослашимиз лозим. Коррупцияда объектга етказилган зарарнинг

миқдори орқали жиноятларнинг ижтимоий хавфли оқибатлари аниқланади ёки аксинча, ҳаракат ёки ҳаракатсизликнинг аҳамиятсизлиги аниқланади.

Таҳлил қилинаётган ижтимоий-иқтисодий муносабатларга нисбатан бу объектлар биринчи навбатда маъмурий қонунчилик нормалари билан муҳофаза қилинади ва тартибга солинади. Аммо, агар коррупция кўринишлари хилма-хиллигини эсласак, бу ерда нафақат маъмурий, балки бошқа муносабатлар ҳам зарар кўриши ҳақиқат бўлиб қолади.

Шу билан бирга, жиноят ҳуқуқи ушбу объектларни уларга тажовузнинг энг хавфли шакллари бўлсагина ўз ҳимоясига олади. Масалан, пора олиш ҳолатларида (Жиноят кодексининг 210-моддаси); пора бериш (Жиноят кодексининг 211-моддаси); мансаб сохтакорлиги (Жиноят кодексининг 209-моддаси) ва бошқалар. Нисбатан зарар миқдори камроқ (бинобарин, ижтимоий хавфи камроқ) ҳуқуқбузарликлар (масалан, давлат ёки маҳаллий тузилма томонидан ерни шартномасиз тақдим этиш, маҳаллийчилик, таниш-билишчилик ва бошқалар) ҳуқуқнинг бошқа тармоқлари билан ҳимояланади. Бинобарин, муайян неъматларни (манфаатларни) жиноят қонуни билан қўриқладиган тоифага киритиш ушбу неъматларга (манфаатларга) қилинган майда тажовузларнинг бирортасини ҳам жиноий ҳуқуқбузарликка айлантормайди. Жиноят қонунида назарда тутилган ҳуқуққа хилоф қилмишларда етказилган зарарнинг (зиён) энг хавфли шаклларигина шундай оқибатга сабаб бўлади.

Демак, кўриб чиқилаётган жиноятларнинг объекти жамият томонидан таъминланган ва унинг манфаатларига ёки ижтимоий-иқтисодий муносабатлар субъектларининг ҳолатига мос келадиган фаолиятдир.

Юқорида таъкидлаб ўтилганидек, коррупция жиноятларига ўзининг жиноий-ҳуқуқий характерига кўра турлича бўлган қилмишлар киради. У давлат ҳокимияти, давлат ва бошқа хизматларга қарши кўплаб жиноятлардан иборат. Буларга, порахўрлик, шунингдек, мансабдор шахсларнинг ваколатларини суистеъмол қилиш, мансабдор шахсларнинг ваколатларидан четга чиқиш, мансабдор шахсларнинг тадбиркорлик фаолияти субъектлари ишига ноқонуний аралашув, мансаб сохтакорлиги, била туриб айбсиз шахсни жиноий жавобгарликка тортиш, шунингдек тижорат ва бошқа ташкилотларда хизмат манфаатларига қарши жиноятлар, ҳарбий мансабдорлик жиноятлари, иқтисодиёт ва бошқа бир қатор соҳалардаги бошқарув тартибини моддий манфаатларни кўзлаб бузишдан иборат жиноятлар киради.

Айтиш мумкинки, коррупциявий жиноятлар қарийб барча соҳаларда учрайди, шунинг учун бизнингча, коррупциявий жиноятларнинг бевосита объекти давлат, жамият ва инсонлар турли соҳаларда ҳуқуқлари, эркинликлари ва манфаатларини нормал тартибда ҳимояланиши ва таъминланишини учун мўлжалланган маъмурий-бошқарув тусига эга (оммавий) ижтимоий муносабатлардир.

Келтириб ўтилган жиноятларнинг ҳар қандай бевосита объекти нафақат ижтимоий муносабатларнинг ўзига хос хусусиятларини, балки кам бўлмаган даражада тегишли равишда ҳақиқатда аниқланган зарарнинг ўзига хос хусусиятларини қонуний воситалар билан ҳимоя қилади.

Маълумки, жиноятнинг қўшимча бевосита объекти бўлиб, тажовуз ушбу жиноятнинг моҳиятини ташкил этмайдиган, лекин мазкур жиноят асосий объекти

билан бирга бузиладиган ёки бузилиши хавфи туғиладиган ижтимоий муносабатлардир.

Хулоса. Биринчидан, коррупциявий жиноятларнинг умумий объекти давлат ҳокимияти ва бошқарув органларининг нормал фаолият юритишини, фуқароларнинг қонуний ҳуқуқ ва манфаатларини таъминлашга қаратилган ижтимоий муносабатлар ҳисобланади.

Иккинчидан, мазкур ижтимоий муносабатлар Жиноят кодексининг 205-206, 209-214-моддалари учун бевосита объект бўлиб хизмат қилади. Шунингдек Жиноят кодекси бошқа моддалари (мисол учун 192⁹-192¹¹-моддаларида) кўрсатилган жиноятларнинг бевосита объекти тегишли субъектлар (тижорат ташкилоти, ННТ) нинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини таъминлашга қаратилган ижтимоий муносабатлардан иборат.

Коррупциявий жиноятларнинг бевосита объекти хизмат мавқеидан фойдаланиб содир этилган ўзганинг мулкани ўзлаштиришда тегишли давлат хизмати манфаатлари ва қўшимча равишда ўзганинг мулкани қўриқловчи ижтимоий муносабатлар ҳисобланади.

Учинчидан, коррупциявий жиноятларнинг объектига хос умумий жиҳат шундаки, коррупциявий жиноятлар давлат ҳокимияти ва бошқаруви, жамоат бирлашмалари фаолияти билан боғлиқ давлат аппаратининг нормал фаолиятини таъминлайдиган ижтимоий муносабатлар ва бу муносабатларда айрим фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонун билан қўриқланадиган манфаатларига тажовуз этади.

Тўртинчидан, коррупциявий қилмишлар нафақат давлат ҳокимияти ва бошқаруви, балки тижорат ташкилотлари ва бошқа ташкилотлар фаолияти билан боғлиқ бошқарув аппаратининг нормал фаолиятини таъминлайдиган ижтимоий муносабатлар ва бу муносабатларда айрим фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонун билан қўриқланадиган манфаатларига тажовуз этади.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Карпец И.И. Организованная преступность как социальная и юридическая проблема, ее тенденции и причины. Организованная преступность-2. / Под ред. А.И.Долговой, С.В.Дьякива. – М., 1993. – С.13-15.
2. Проблемы борьбы с коррупционными преступлениями: Учебное пособие // С. Б. Коваленко, М.Т. Кожамкулов, Ж.В. Онгарбекова, А.С. Рахметова. - Алматы: ООНИ и РИР Академии МВД РК, 2004. С. 89.
3. Мельникова К.Е. Должностные преступления. Вопросы уголовно-правовой квалификации. – М.: ВЮЗИ, 1985. – С. 6.
4. Саттаров А.Х. Борьба с должностными злоупотреблениями в подсобных сельских хозяйствах предприятий и организации. Автореф. ... канд. юрид. наук. – Т., 1990. – С.10.
5. Агыбаев А. Н. Ответственность должностных лиц за служебные преступления. – Алматы: Жеті жарғы, 1997.
6. Рустамбаев М.Х. Ўзбекистон Республикаси жиноят ҳуқуқи курси. Том 4. Дарслик. 2-нашр, тўлдирилган ва қайта ишланган – Т.: Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардияси Ҳарбий-техник институти, 2018. – 330 бет.
7. Сергеевский Н. Русское уголовное право. Общая часть. СПб., 1915. С. 55.
8. Мишин Г.К. Коррупция: понятие, сущность, меры ограничения: Лекция. М., 1991. С. 22.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/8 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).